

ӘОЖ 323.14 (510):004

Қ.Б. Беков

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Халықаралық қатынастар факультеті,
Қазақстан, Алматы қ.
e-mail: bekov.kairat@gmail.com

Қытайдағы кибер-национализм феномені мен оның ерекшеліктері

Бұл мақала қазіргі Қытайдағы кибер-национализм құбылысын жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қоғамдық-саяси өмірге тигізіп отырған ықпалының мысалы ретінде сараптауға арналған. Қытайдың интернетті пайдаланушылар, әсіресе жастар арасында ұлтшылдық идеялардың кең таралуы Қытай коммунистік партиясының идеологиялық монополиясына белгілі дәрежеде қауіп төндіріп отыр және интернетті белсенді пайдаланушылардың либералды-демократиялық және батысшылдық идеяларға жақындығы туралы қалыптасқан көзқарастарға қарсы болып отыр. Сонымен қатар, мақалада ҚХР-дағы кибер-национализм феноменін сараптау барысында Қытайдың интернет-мәдениеті мен Батыс пен Қытайда сөз бостандығына байланысты айырмашылықтарға шолу жасалады. Қытай Коммунистік партиясы үшін кибер-национализм жаңа, танылмаған құбылыс болып табылады және осыған байланысты кибер-ұлтшылдарға қатысты нақты саяси бағытты таңдау мәселесі туындап отыр. Себебі, қытайлық кибер-националистер ҚХР үкіметінің ішкі саясатына сын көзбен қараса, сыртқы саясат пен қорғаныс саясатында ел басшылығын толық қолдап отыр, бұл қолдау әсіресе Қытай мен басқа мемлекеттер арасында қақтығыстар мен дау-дамай пайда болған кезде күшейе түседі. **Түйін сөздер:** Қытай, ұлтшылдық, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, кибер-национализм, Қытай Коммунистік партиясы

К.Б. Беков

Феномен кибер-национализма в Китае и его особенности

Данная статья посвящена анализу феномена китайского сетевого национализма как примера влияния новых информационно-коммуникационных технологий на общественно-политическую жизнь. Широкое распространение националистических идей среди китайских пользователей интернета, особенно молодежи представляет собой серьезный вызов, как для идеологической монополии Компартии Китая, так и сложившимся взглядам к активным пользователям интернета как про-западно настроенным сторонникам либерально-демократических взглядов. Также, в данной статье, в ходе анализа феномена кибер-национализма в КНР дается обзор особенностей китайской сетевой культуры и различий между западными и китайскими подходами по вопросам связаным со свободой слова. Для Компартии Китая кибер-национализм является новым явлением, которое порождает сложности по формированию четкой политики по отношению к сетевым националистам. Это связано с тем, что кибер-националисты отличаются скептическим отношением к правительству по вопросам внутренней политики при одновременной поддержке внешней и оборонной политики Китая, особенно во время конфликтов и споров с другими государствами.

Ключевые слова: Китай, национализм, информационно-коммуникационные технологии, кибер-национализм, Коммунистическая партия Китая.

K.B. Bekov

Cyber-nationalism phenomena in China and its peculiarities

This article is devoted to analysis of Chinese cyber-nationalism and political effects of new information and communication technologies. Expansion of nationalist ideas among Chinese netizens, especially youth challenges both CCP ideological monopoly and traditional view on majority netizens as liberal-democratic and pro-Western group. Also, by analyzing specifics of Chinese cyber-nationalism the article gives some overview on Chinese Internet culture and differences between Chinese and Western approaches towards freedom of speech issues. For CCP cyber-nationalism is a new challenge, difficult to clear identification due to its skepticism on government's domestic policy and wide support of PRC's foreign and military policy especially during its conflicts and arguments with other powers. **Key words:** China, Nationalism, information and communication technology, cyber-nationalism, Communist Party of China.

Интернеттің Қытайда кең таралуы қытайлық кибер-национализм құбылысының пайда болуына алып келген болатын. Бұл құбылысты түсіну үшін ең алдымен Қытайдағы ұлтшылдықтың ерекшеліктерімен танысқан дұрыс болады. Жалпы национализм тарихи тұрғыдан алғанда салыстырмалы түрде жаңадан пайда болған феномен ретінде қарастырылады. Ол Еуропада Француз революциясынан кейінгі ұлттық мемлекеттердің пайда болуымен пара-пар келген болатын. Ұлттық-мемлекет институтын әлем халықтары қабылдаған сайын ол дүниежүзінде кеңінен тарайды. Адамдардың сана-сезімінің ұлттық идентификация бағытында дамуы олардың басқа дүниетанымдық принциптерге қарағанда өздерін белгілі бір ұлтпен ассоциациялануына алып келеді.

Ал қытайлық национализм басқа елдерге қарағанда өзінің шығу тегі, белгілері, әрекет ету модельдері мен саяси приоритеттері жағынан ерекшеленеді. Американдық зерттеуші Д. Шамбоның сипаттауы бойынша оны «қорғанушы национализм» деп атауға болады [1]. Чжао Суйшенның характеристикасы бойынша қытайлық национализм «ұлттық қорланудан туындаған» және «жәбір көргендердің ұлтшылдығы» болып табылады [1, С.15]. Қытайлық национализм ұлттық намыс пен шетелдік қысымға деген қарсылық көрсетуге бағытталған ұмтылыстан туындар отыр. Қазіргі Қытайдың саяси-қоғамдық өмірінде осындай сипаттағы национализмнің күшейіп бара жатқандығын анық байқауға болады. Бұл үрдіс 1989 жылғы Тяньаньмэнь оқиғаларынан кейін басталған болатын. Ол бір жағынан мемлекет пен партия тарапынан патриоттық риториканының күшеюі мен екінші жағынан мемлекеттік биліктен тыс, қоғамдағы националистік дискурстың кең таралуы арқылы көрініс тауып отыр. Қоғамдық өмірдегі национализмнің ең жарқын мысалдары ретінде интернеттегі националистік дискуссиялар мен қалалық жастардың националистік ұрандармен жаппай акциялардың ұйымдастыруын айтуға болады.

Қытайдағы кибер-национализмнің пайда болуына байланысты түрлі пікірлер айтылуда. Кейбір зерттеушілердің пікірі бойынша ұлтшылдық дискурстың кең таралуы Қытай Коммунистік партиясының саналы түрде жүргізіп отырған саясатының нәтижесі болып табылады. Бұл тұжырым бойынша Қытай

Коммунистік партиясы өзінің легитимдігін күшейту мақсатында ұлтшылдық күн тәртібін біртіндеп енгізіп, Қытай Халық Республикасын басқа мемлекеттерге қарсы қою арқылы қоғам мен әсіресе жастарды біріктіруге ұмтылып отыр. Бірақ бұл гипотезаның осал жақтары жеткілікті.

Біріншіден, Қытай Коммунистік партиясының идеологиясы ұлтшылдық емес патриотизмге бағытталған. Яғни ол басқалармен күресуді емес өз елін сүю идеясын бірінші орынға қоюда.

Екіншіден, национализм Қытай Коммунистік партиясына көбінесе немқұрайды немесе скепсиспен қарайтын жастардың арасында кең таралған. Националистік дискурстың интернетте кең таралуы да осының дәлелі болып табылады. Себебі, қазіргі блогосфера мен басқа да әлеуметтік медиа мемлекеттің тікелей бақылауына жатпағандықтан ол жерде еркін пікір алмасуға болады. Ресми идеологияға сай келмейтін идеялар үшін жаңа ақпараттық кеңістік өте ыңғайлы платформаға айналады.

Үшіншіден, Сю Удың айтуы бойынша национализм ешқашан да status quo-лық идеология болған емес. Қытай Коммунистік партиясы қолдап отырған патриотизмге қарағанда ұлтшылдық өзін-өзі идентификациялау мен ұлттық талаптарға деген көңіл толмаушылықтан шығып отыр [1, С.125].

Сонымен қатар Қытайдағы национализмнің кең таралуын осы елдегі модернизациялық процесстермен де байланыстыруға болады. Соңғы 20 жыл ішінде қайтадан ұлы державаға айналып келе жатқан Қытай модернизация тудырған екі қиындыққа тап болды. Біріншісі, экономикалық, яғни орталықтандырылған және аграрлық шаруашылықтан индустриализацияланған нарықтық экономикаға жылдам ауысу процессінің шығынсыз өтуі екітіалай болды. Екіншісі, социеталды проблемалар, яғни конфуцийлік әлеуметтік философия мен синоцентристік мәдени дәстүр реформалар кезеңінде шетелдік идеялар, құндылықтар жүйесі және саяси философиямен қақтығысқа түскен болатын. Глобализациялық трендтер мен шекарасыз ақпараттық технологиялар Қытайдың сыртта жатқан әлеммен арақатынасын күрделендіріп жібереді. Қытай секілді көне өркениет пен Қытайдың ықпалды әулеметтік тобы болып табылатын кибер-националистердің жаңа әулеметтік-экономикалық талаптарға деген ре-

акциясы өз алдына бөлек зерттеуді қажет ететін проблема болып табылады.

Қытайлық жастардың даму тенденциялары олардың көпшілігінің ұлтшылдық идеяларына жақын болып, Қытайдың үстемдігі мен өз елінің тарихи қарсыластарына (Жапония, Америка Құрама Штаттары, Тайвань мен Үндістан) деген теріс көзқарастардың күшейгендігін көрсетеді.

Кибер-национализмнің дамуы Қытай Халық Республикасының сыртқы саясат, ғылым мен техникадағы үлкен жетістіктерге жетуімен тұспа-тұс келіп отыр. Интернеттегі және дәстүрлі бұқаралық ақпарат құралдарындағы националистік публикациялар саны Қытай ғарыш кемелерін ұшырғанда немесе басқа елдермен қарым-қатынастары ушыққан кезде күрт өсе бастайды. Қытай қоғамындағы ұлтшылдық тенденциялардың нығаюы қытайлық интернетте ерекше айқын байқалуда. Осыған байланысты «кибер-национализм» немесе «жастардың кибер национализмі» деген арнайы терминдер де қолданысқа енгізілген болатын. Бұл терминдер бір жағынан Қытай қоғамындағы интернет маңызының өскендігін көрсетіп, екінші жағынан ұлтшылдық қозғалыстың жастық және жыныстық ерекшеліктерін көрсетеді.

Қытайдың интернеттік ақпараттық орталығының зерттеуі бойынша осы елдің интернет аудиториясының 70% жуығын оқушылар, студенттер мен жас мамандар болып табылатын ер адамдар құрайды екен. Олардың 56% 24 жастан төмен және барлығы дерлік қалалық тұрғындар болып табылады [2].

Кибер-национализмнің кең таралу себептерінің бірі ретінде қытайлық жастардың интернетті еркін пікір алмасу алаңы ретінде қарастыратындығы айталады. Дәстүрлі ақпараттық құралдарға қарағанда (мемлекеттік және жеке меншік газеттер мен телеарналар) интернеттегі мемлекеттің ықпалы шектеулі болғандықтан бір-бірінен үлкен қашықтықта орналасқан адамдардың еркін түрде ақпарат пен пікір алмасып, олардың ортақ саяси позициясының қалыптасуына алып келген болатын.

Кейбі зерттеушілер осы жағдайды 19 ғасырдың соңында шетелдік ықпалдың күшеюіне жауап ретінде пайда болған «Ихэтуань» қозғалысымен де салыстырады. Бірақ қазіргі ұлтшылдық қозғалыстың мұқият қарағанда басқа себептермен пайда болғандығын көруге

болады. Бұл жерде ең алдымен экономикалық факторларды ескеру қажет.

Нарықтық экономиканың дамуы Қытай қоғамындағы әулеттік теңсіздіктің өсуіне алып келген болатын. Мысалы 2012 жылы Қытай Халық Республикасы азаматтарының 1% жеке меншіктегі активтердің 32% пайызын иеленген болатын. Ал Джини коэффициенті 0,474 жетеді [2, С.2]. Қытай Халық Республикасының статистикалық қызметінің айтуы бойынша бұл коэффициенттің 0,47-0,49 диапазонында болуы әулеттік теңсіздіктің салыстырмалы биік деңгейге жеткенін көрсетеді. Зерттеушілердің пікірі бойынша 0,4 коэффициенті әулеттік теңсіздіктің қоғам ішінде ашық бас көтеруге шығуына алып келетін көрсеткішіне сай келеді [2, С.4]. Әулеттік теңсіздік пен ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың кең таралуы Қытайдағы жастар ұлтшылдығының пайда болуының басты себептерінің бірі болып табылады.

Кибер-национализм жастардың техникалық жағынан білікті, білім деңгейі жоғары және ақпараттық ортаны кең пайдаланатын бөлігін қамтып отыр.

Шартты түрде алғанда қытайдағы кибер-национализмнің алғашқы көрінген кезеңі 1999-2001 жылдары басталған болатын. Косово дағдарысы барысында Белградтағы Қытай Халық Республикасы елшілігінің бомбалануы мен Ауғанстандағы Америка Құрама Штаттарының кампаниясы Қытай қоғамындағы ұлтшылдықтың күшеюіне алып келеді. Қытайлық кибер-национализмнің ерекшеліктеріне келетін болсақ олардың ішінен мыналарын көрсетуге болады:

- Қытай мен оның жетістіктері үшін шексіз мақтаныш;

- Қытай өкіметінің сыртқы саясат пен қорғаныс саясатына қатысты жалпы алғанда оң көзқарас пен оның саясатын қолдау;

- кибер-националистер батыстық мәдениет пен тұрмыс салтын қабылдағанмен бастыстық саяси идеологияға мүлдем қарсы болып отыр.

Интернеттегі национализмнің өзектілігіне келетін болсақ ресейлік автор Д. Регентовтің айтуы бойынша Қытайдағы демографиялық өзгеріс яғни жастар санының қысқаруы мен егде адамдар үлесінің артуы (2050 жылға қарай қарт адамдар Қытай халқының 1/4 бөлігін құрайтын болады) болашақта қазіргі ұлтшылдық көзқа-

растағы жастардың өкімет пен қауіпсіздік органдарының орта және жоғарғы звеносының көпшілігін құрауы мүмкін [2, С.5].

Бұған дейін қытайлық национализмнің көбінесе анти-жапондық сипаты туралы айтылып келгенімен оның басқа компоненттерінің арасында күшті анти-американдық дискурс, Қытаймен территориялар бойынша дауласып отырған мемлекеттерге қарсы бағытталған көзқарастар да кең таралған.

Сонымен қатар Тайвань мәселесін де ерекше атап өтуге болады. Қытайлық интернетте Тайваньға қатысты қарулы жолмен «оны азат теу» немесе «қосып алу» идеялары басым болып келеді. Бұл мәселе бойынша пікір-таластарда қытайлық аудитория көбінесе тайваньдықтарды сепаратистер, Қытайдың территориялық біртұтасын қорлап отырған бүлікшілер деп атайды да, олардың «сазайын тарттыру» қажет деген ойлар жиі айтылады. Тайвань мәселесі бойынша дискуссияның жыл өткен сайын радикализациялануы айқын байқалып отыр.

Тайваньға қатысты күш қолдануға қарсы шығатындар немесе бұл мәселені бейбіт жолмен шешуге шақыратындар үнемі қатаң сынға алынып отырады. Кейбір провинцияларда бұл мәселені интернеттен жастарға арналған басылымдар беттеріне шығаруға да талпыныстар жасалған болатын. Бірақ жергілікті және орталық партия органдары бұл талпыныстарға дер кезінде шектеу қойып отыр. Оның орнына Қытай Халық Республикасының үкіметі Тайвань мен оған қатысты құрлықтық Қытайдың позициясы бойынша басқарылатын дискуссияны дамытуға күш салып отыр.

Бір жағынан алғанда кибер-национализмді тек виртуалды кеңістікте «өмір сүретін» жастар арасында ғана таралған маргиналды құбылыс деп қарастыруға да болады. Бірақ соңғы жылдары ұлтшылдықтың виртуалды кеңістіктен реалды өмірге де әсер етіп отырғандығын байқауға болады. Мысалы кейбір провинцияларда Пекин-Шанхай жүрдек темір жолын салу жобасына жапондық компаниялардың қатысуына қарсы қол жинау науқаны туралы кезінде көп жазылған болатын [2, С.4]. Бұл жерде бұқара өз еркімен және бірнеше провинцияны біріктірген масштабта нақты ұлтшылдық сипаты бар саяси бастаманы көтерген еді.

Ал Америка Құрама Штаттары мен олардың одақтастарының Югославияға қарсы

операциясының барысында Қытай елшілігіне соққы жасалғаннан кейін бірнеше күн ішінде Американың мыңдаған сайттарына қарсы шабуыл жасалған болатын. Американың энергетика министрлігі, Қытайдағы елшілігі мен әскери флоттың байланыс басқармасына қарсы жасалған шабуылдар нәтижесінде осы мемлекетке елеулі шығын келтірілген болатын.

Жапониямен тұрақты негізде орын алып отырған кризистер кезінде де қытайлық интернет пайдаланушылар жапондық сайттарға жаппай шабуыл жасап отырады. Қытай мен Жапония арасындағы территориялық дау-дамайлар (ең соңғысы Дяюйдао аралдарына байланысты) мен II дүниежүзілік соғыстағы жапон қылмыстары Қытайдағы тұрақты анти-жапондық көзқарастардың сақталуына алып келіп отыр.

Қазіргі кезде Қытай басшылығы ұлтшылдық тенденцияларды қолдап отыр немесе онымен күресуге құлшыныс танытпай отыр деген ойлар кең таралған. Бірақ шын мәнінде бұл идея тым қарапайым болып көрінеді. Қытай үкіметі мен Қытай коммунистік партиясы жастардың арасында ұлтшылдық идеялардың пайдалы және теріс жақтарынан толық хабардар екендігі анық. Бір жағынан, жастардың ұлттық мақтаныш сезімін пайдаланудың арқасында мемлекет өзінің сыртқы саясат пен қорғаныс саясатына халықтың қолдауын қамтамасыз ете алады. Басқа жағынан алғанда, ұлтшылдықтың кең таралуы мемлекеттің халықаралық және аймақтық аренадағы беделіне үлкен нұқсан келтіріп, көптеген мемлекеттердің ашық түрде анти-қытайлық позициясын ұстану саясатын ақтап отыр. Сонымен бірге ұлтшылдық қозғалыс күшейген сайын оны сырттан басқару күрделене түсетіндігін де ескеру қажет.

Қытай басшылығы интернетті өте тиімді идеологиялық құрал ретінде қарастырып, оның халыққа қол жетімділігі мен виртуалдық кеңістікті реттеу бойынша түрлі әкімшілік және экономикалық шараларды қолданып келеді. Бірақ экономиканың қарқынды дамуы мен Қытайдың жаһандық процесстерге сіңуінің күшейе түскеніне байланысты интернетті әкімшілік бақылауға алу мүмкіндіктері қысқарғаннан кейін үкімет өз күштерін тікелей виртуалдық өлшемге жұмылдыра бастайды.

Қоғамдағы националистік қозғалыстарды шектеудің тәсілдері ретінде билеуші партия са-

яси инструменттерді қолданып отыр. Бұл саясат ұлтшылдық дискуссияны қолға алу мен бақылау (радио, теледидар мен баспасөз беттерінде) және жастар арасында идеологиялық жұмысты күшейту арқылы жүзеге асырылады. Бұл жұмыс көбінесе жастар шоғырланатын жерлерде яғни жоғарғы оқу орындарында күшейтіледі. Қытайдың көптеген университеттері мен жоғарғы мектептерінде комсомолдық және партия ұйымдарында ұжымдық сезімді күшейту мен халық пен партия бірлігін нығайту бойынша науқандар жүргізіліп отырады.

Қытайдағы ұлтшылдық дискурстың дамуы ХХІ ғасырдың басында жаңа екпін алады. 2001 жылдан бастап Қытай халықаралық аренада бірқатар ірі жетістіктерге жетеді: Қытайдың 2008 жылғы Олимпияда ойындарын қабылдайтын мемлекет болып сайланады, Шанхай қаласында Азия-Тынық мұхитының экономикалық ынтымақтастығының (АПЭК) форумы өтеді, Қытай Халық Республикасы Дүниежүзілік сауда ұйымына мүше болады, футболдан Қытайдың ұлттық құрамасы бірінші рет әлемдік чемпионатқа жолдама алады. Осы жылды China Economy сайты Қытай ғасырының бірінші жылы деп атаған болатын [3].

90-шы жылдары орын алған вестернизацияны қабылдамау мен ұлттық және мәдени идентификацияның дағдарысының орнына енді Қытай үшін мақтанш пен «жеңімпаздық» идеялары орын ала бастайды. Ұлттық сана-сезімдегі осы өзгеріс қытайлық жастардың ақпараттық-коммуникациялық технологиялар дамуының жемістерін сіңіре бастаған кезеңіне тұспа-тұс келеді.

Интернеттің жастардың националистік көңіл-күйлерін жеткізудің құралы функциясы ретінде қалыптасуы өсіп жастардың мүлдем жаңа ақпараттық ортада, интернеттің олардың өмірінің ажырамас бөлігі ретінде болғандығының салдарынан туындап отыр. Интернетте көбінесе консьюмеристік іс-қимыл басым болғандығымен қатар ол Қытайдың жаңа саяси кейпін шынғаудың тың жолына да айналады.

Қытай жастарының интернеттегі белсенділігі олардың жаңа ұлттық идентификациясын көрсетеді. Бұл ұлттық идентификация батыстың саяси идеологиясына қарсылық пен Қытай үшін мақтанш сезімдерінен құралып, дәстүрлі националистік дискурспен салыстырғанда өзіндік ерекшеліктері көп.

Батыс елдерінде Интернетті көбінесе еркін байланыс пен өз ойларын жеткізу құралы мен авторитарлы/тоталитарлы режимдерді демократизациялаудың қуатты құралы ретінде қарастырады. Ал Қытайда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың саяси функцияларының мұндай интерпретациясы өзекті емес. Керісінше батыс елдеріндегі Қытайдың саяси режимі мен сөз бостандығына қатысты айтылып отырған сын пікірлері қытайлық жастар арасында үлкен наразылық тудырып, батыс елдерінің Қытайға қатысты саясатын айыптау кең таралған. Интернеттің қытайлық сегментіндегі Қытайдың шетелдік бұқаралық ақпарат құралдарындағы образына деген наразылық осы ел мен батыс мемлекеттеріндегі социеталды құндылықтардың мүлдем бөлек екендігін көрсетіп отыр. Қытайлық интернет пайдаланушылар үшін ел ішіндегі жағдай мен шетелдегі Қытай Халық Республикасының бейнесі арасындағы айырмашылық өте айқын және шындыққа жанаспайтын болып көрінеді.

2000-шы жылдардың ортасынан бері Қытайда қарқынды дамып келе жатқан блоггинг пен оның саяси әсерлері ғылыми тұрғыдан енді ғана зерттеліп келеді. Мысалы, қытайлық блоггерлердің Америка Құрама Штаттары мен басқа да батыс елдеріне деген ашу-ызасы Қытайдағы национализмнің дамуындағы жаңа тенденциялардың белгісі болып табылады. Қытайлық национализм бойынша дәстүрлі зерттеулер Қытай мен Батыс немесе Қытай мен Жапония дихотомиясының негізінде ұлттық идентификация мен ұлттық бейне мәселелерінде шоғарланып келген еді. Тек санаулы ғана зерттеулерде Қытайдағы национализм мен мемлекет, национализм мен демократизация мәселелерінде тоқталған болатын.

Жалпы қытайлық блогосфера қазіргі Қытайдағы билікке көбінесе сын көзбен қарағанымен, Қытайдың басқа мемлекеттермен қарым-қатынастарына келген кезде интернет аудиториясының басым көршілігі өз үкіметінің ұстанып отырған саясатын толығымен қолдап шығады. Осы құбылысқа арналған зерттеулерде бұл жағдайды көбінесе Қытай Коммунистік партиясының ықпалы немесе тікелей араласуының салдары деген қарапайымдандырылған ойлар айтылып келген. Бұл гипотеза батыста қалыптасқан Қытайдағы

интернеттің демократиялық потенциалы туралы идеяны сақтауға бағытталған болатын.

Бірақ, 2005-2006 жылдардағы Қытайдағы блогосфераның дамуымен тұстас болған националистік толқын батыста қалыптасқан интернеттің демократиялық потенциалы туралы болжамдарының ақиқаттылығында үлкен күмән тудырады. Қытайдағы интернеттің таралуы мен жастардың қоғамдық белсенділігі демократизацияның орнына ұлтшылдық реакцияны тудыруы көптеген зерттеушілер үшін күтпеген жағдай болды. Қытайлық кибер-национализмнің көптеген өзіндік ерекшеліктерін көруге болды. Мысалы, Қытайдағы адам құқықтарын бұзу мен интернеттегі цензура бойынша сынға алу қытайлық жастардың батысқа деген жек көрінішін тудырған болатын. Сонымен қатар, олар үшін саяси реформалар мен демократизация секілді мәселелердің өзектілігі онша жоғары емес болып келеді. Былайша айтқанда кибер-националистер үшін елдің сыртқы саяси мүдделерін қорғау мәселелері оны демократизациялау мен реформалауға қарағанда маңыздырақ болып көрінеді.

Қытайлық интернетті пайдаланушылардың арасындағы националистік идеологияның таралуын осы елдегі ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың саяси аспектілері тұрғысынан қарастырған дұрыс болады. Батыс елдерінде қытайлық интернет аудиторияны демократияға ұмтылып отырған және батыстың идеологиясын қолдайтын және өз мемлекетінің репрессивті саясатының құрбандары мен жалпы алғанда революцияшыл күш ретінде санайтын пікір қалыптасып қалған. Ал шын мәнінде блоггерлердің ұлтшылдық дискурсын олардың революцияны емес керісінше қоғамдық-саяси эволюцияны қозғаушы фактор ретінде де қарастыруға болады.

Қытайдағы интернеттің мемлекеттік цензураға қарағанда өзін-өзі реттеу қабілетінің басым келетіндігі көп жағдайда мүлдем ескерілмейді. Блогосфераның түбегейлі децентрализациясы әрбір ресурстың немесе автордың өзінің «жеке» цензуралық талаптарын енгізуіне мүмкіндік береді. Әрбір ресурс иесі өз аудиториясы үшін рұқсат етілген және тиым салынған тақырыптар, мәселелер мен тіпті жекелеген сөздерді де анықтауға толық нақы бар.

Батыс мемлекеттері, бұқаралық ақпарат құралдары мен бейүкіметтік ұйымдарының

Қытайдағы ақпараттық мәдениет ерекшеліктерін түсінбеуі олардың көп жағдайда қытайлық аудиторияның намысына тиетін ақпарат таратуына алып келіп отыр. Осыған байланысты ақпараттық кеңістікте «өмір сүретін» жас Қытай азаматтарының көпшілігі үшін құқық қорғаушылық немесе либералды-демократиялық дискурс Батыстың ел ішіндгі жағдайға қол сұғушылығымен байланысты ассоциациялар тудырып келеді.

Батыста қалыптасқан пікірге сай Қытайда сөз бостандығы шектеліп отыр. Өз алдына мұндай тұжырымдар қытайлық интернет-аудиториясының арасында ашу-ызаға алып келеді. Бұл қайшылық Қытай мен Батыс арасында сөз бостандығына қатысты мүлдем бөлек түсініктердің бар екендігін көрсетіп отыр. Қытайлық жастар өздерін алдыңғы ұрпақтармен салыстырғанда сөз бостандығын толығымен пайдаланып отыр деп санайды [4]. Олардың пікірі бойынша экономикалық реформалар тудырған қазіргі жағдай адамдардың өздерінің жеке мақсат-мүдделеріне жету үшін қажетті еркіндік беріп отыр. Бұл жердегі басты ерекшелік – экономикалық дамуға қажетті интернеттегі бостандық Қытайда осы елдің мәдениетіне тән өзін-өзі реттеу мен қажетті көлемде бостандықты шектеуде болып отыр.

Батыстық зерттеушілерге мұндай мәдени айырмашылықтарды түсіну қиынға соғып отыр. Олар сырттан келіп отырған мәжбүрлеусіз-ақ қытайлықтардың өздерінің сөздері мен қимылдарын өздері бақылап және шектеп отыратындарын түсіне бермейді. Қытай халқы өздерінің қазіргі жағдайына көңілі толып, саяси жүйенің сақталуы жағдайындағы жеке еркіндіктің артуына қанағаттанып жүргенін естен шығармау қажет.

Батыста қалыптасқан көз-қарастар бойынша цензураның кез-келген формасы мен дәрежесі сөз еркіндігінің шектелуін алып келеді. Либералдық-демократиялық дискурс осыған байланысты сөз бостандығын барынша қолдауға және қорғауға шақырады. Ал Қытайда керісінше цензураның батыс елдерімен салыстырғанда анағұрлым қатаң болуына қарамастан тұрғындардың көпшілігі шектеулі сөз бостандығын өздеріне қолайлы деп табады.

Қытайдың модернизация саясатын алып қарайтын болсақ осы елдегі либерализацияның жоғарыдан төмен келе жатқандығын көруге бо-

лады. Қытайдағы ақпараттық саладағы либерализация көбінесе экономикалық реформалардың әсерінен пайда болып, мемлекет пен қоғамда оған деген саналы ұмтылыс байқалмаған еді.

Қытайдағы кибер-национализмнің ықпалына келетін болсақ оның потенциалы 2008 Пекин олимпиадасының алдында анық көріне бастады. Олимпиада алдында Тибеттегі саяси жағдай шиеленісіп жергілікті тұрғындар мен полиция арасында қақтығыстар орын алған болатын. Осы орайда батыстың бұқаралық ақпарат құралдарында Қытайдағы демократия мен адам құқықтары бойынша сын айтылып, Қытай Халық Республикасының үкіметін айыптайтын материалдар көптеп пайда бола бастайды.

Осы жағдайға куәгер болып отырған интернет-аудитория шетелдік жаңалықтарда фактілерді ауыстыру, ақпаратты бұрмалау мен фото-видеоматериалдарды монтаждау оқиғаларын байқай бастайды. Батыс елдеріндегі Қытайға қатысты ақпаратты бұрмалауға қарсы тұру үшін қытайлық блоггерлер «AntiCNN» секілді қауымдастықтарды құрып, мындаған адамдардың күшімен осы бұқаралық ақпарат құралдарының объективті емес ақпарат таратқандығын мойындатқызады [4, С.17].

Осы мысалдан көріп отырғанымыздай жаппай және ұйымдасқан виртуалдық қозғалыстың

немесе ұйымның күшімен мемлекеттердің сыртқы саясаты мен халықаралық қатынастарға да елеулі әсер етуге болады.

Бірақ кибер-национализм салыстырмалы түрде жаңа құбылыс болғандықтан оның нақты сыртқы және ішкі саяси потенциалы мен әсерін нақты өлшеп оған қатысты болжаулар жасау қиынға соғып отыр. Виртуалды әулеттік топтардың құрылу мен таралу жылдамдығы, олардың белгілі бір міндетті орындау үшін ғана құрылуы, сан жағынан тұрақсыздығы оларды зерттеуді қиындатуда.

Ақпараттық технологиялардың таралуының саяси салдары да өте күрделі болып келеді. Қытайдағы кибер-национализм үлгісінің негізінде біз ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың демократизацияны алға итеруші күш ретіндегі идеяның барлық мемлекеттерге қатысты бірдей қолданыла бермейтіндігін көріп отырмыз. Осы мысалдан шығатын басты қорытынды – мемлекеттің қауіпсіздік түсінігі түрлі мәдениеттер мен мемлекеттер үшін бөлек болуы мүмкін. Қытай үшін ақпараттық қауіпсіздік тек технологиялық, инфрақұрылымдық мәселелермен шектелмей саяси, экономикалық және идеологиялық проблемаларды қамтитын кешенді ұғым болып табылады.

Әдебиеттер

- 1 Xu Wu. Chinese cyber-nationalism: how China's online public sphere affected its social and political transitions. – Florida: University of Florida, Gainesville, Florida, US, 2005. – 326p.
- 2 Регентов Д. «Сетевой национализм» Китая // [blog.sina.com.cn:<http://blog.sina.com.cn/s/blog_53bcfae00100a9vy.html>](http://blog.sina.com.cn/s/blog_53bcfae00100a9vy.html), Accessed: 10.03.2013
- 3 Year of China//China Economy: <http://www.ce.cn/id000368.html>, Accessed: 16.07.2003
- 4 Ying Jiang. Cyber-Nationalism in China: Challenging Western Media portrayals of Internet censorship in China. – Adelaide: University of Adelaide Press, Adelaide, Australia, 2012. – 142 p.

References

- 1 Xu Wu. Chinese cyber-nationalism: how China's online public sphere affected its social and political transitions. – Florida: University of Florida, Gainesville, Florida, US, 2005. – 326p.
- 2 Regentov D. Setevoi natsionalizm Kitaya// [blog.sina.com.cn:<http://blog.sina.com.cn/s/blog_53bcfae00100a9vy.html>](http://blog.sina.com.cn/s/blog_53bcfae00100a9vy.html), Accessed: 10.03.2013
- 3 Year of China//China Economy: <http://www.ce.cn/id000368.html>, Accessed: 16.07.2003
- 4 Ying Jiang. Cyber-Nationalism in China: Challenging Western Media portrayals of Internet censorship in China. – Adelaide: University of Adelaide Press, Adelaide, Australia, 2012. – 142 p.